

تاریخ دریافت مقاله :

تاریخ پذیرش نهایی :

مریم رحمانی^۱، میترا حبیبی^۲

بررسی و ارائه راهکارهای ارتقای پایداری محلات تاریخی، گامی به سوی توسعه شهری پایدار (نمونه موردی : محله شنب غازان تبریز)^۳

چکیده

بافت تاریخی شهرها آثار گرانبهایی است که فرهنگ و دانش شهرسازی و معماری بومی کشور را در خود دارد. امروزه بخش قدیمی شهرهای ما در آستانه حذف شدن از زمینه و سیمای شهرها قرار دارد. از آنجایی که عرصه های تاریخی شهر مهمترین مبنا در ترسیم محورهای توسعه شهری پایدار بوده و نقطه شروع و مبدا حرکت شهر به سوی آینده ای پایدار می باشند، شناخت و بررسی محورها و شاخص های پایداری در بافت های تاریخی تداوم جریان پایداری را برای شهر میسر می سازد. هم چنین به منظور رسیدن به توازن شهری، عرصه های تاریخی باید بتوانند متناسب با سایر محدوده های شهری و به فراخور نقش و جایگاهی که در شهر پذیرا می شوند، توسعه یابند. این امر لزوم بازگرداندن حیات و پویایی به عرصه های تاریخی شهر را در مسیر توسعه شهری پایدار نشان می دهد، چرا که فرآیند پایداری بی اتکاء به گذشته شهر و حیات و پویایی عرصه های تاریخی آن حاصل نمی شود. هدف ازین مطالعه تدوین مهمترین عوامل و راهبردهای تأثیرگذار بر ارتقای پایداری بافت های تاریخی و محله ها می باشد. در این راستا مهمترین تعاریف، نظریات، منشورهای جهانی مرمت شهری، روش ها و رویکردهای مداخله در بافت های تاریخی و بررسی تجربیات جهانی موفق ارتقای پایداری محلات تاریخی، مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

بررسی های انجام شده نشان می دهد که عوامل اصلی در ارتقای پایداری محله تاریخی مجموعه ای از عوامل کالبدی، فضایی، عملکردی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی بوده و توجه همزمان به آنها در فرآیند طرح ضروری می باشد. بررسی تجارب جهانی نیز مؤید آن است که در صورتی که حفظ، نگهداری و باززنده سازی عرصه های تاریخی شهر، در جهت حفاظت، حمایت و ارتقاء ارزش های کالبدی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی،... آن ها باشد، هم باعث پویایی و حیات دوباره این عرصه ها شده و هم به حل شهر امروز کمک کرده و گامی موثر در مسیر توسعه شهری پایدار خواهد بود. در این تحقیق با توجه به شناخت و تحلیل ابعاد فوق الذکر در محله شنب غازان، راهکارها و سیاستهایی در جهت ارتقای پایداری این محله تاریخی پیشنهاد شده است.

کلید واژه ها: پایداری، توسعه پایدار، محله تاریخی پایدار، شاخص های پایداری، محله تاریخی شنب غازان تبریز

۱ کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری دانشگاه هنر تهران

۲ استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر تهران، استان تهران، شهر تهران

۳ این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد مریم رحمانی تحت عنوان " بررسی و ارائه راهکارهای ارتقای پایداری محلات تاریخی، گامی به سوی توسعه شهری پایدار (نمونه موردی: محله شنب غازان تبریز)" به راهنمایی خانم دکتر میترا حبیبی در دانشگاه هنر تهران می باشد.

مقدمه

شهر موجودی است زنده که دگرگون شده و پذیرای دگرگونی ها می شود. یکی از مصادیق دگرگونی امروز شهرهای ایران، فرسودگی بافت های قدیمی و تاریخی آن هاست (فلامکی، ۱۳۸۷: ۸۳) شهر ها در گذشته بهترین نمونه های پایداری را در خود متجلی ساخته اند. مفهوم پایداری می تواند معانی بسیاری را در بر داشته باشد که از یک هدف اکولوژیکی تا اصولی برای فعالیت های مختلف اقتصادی و اجتماعی را شامل می شود (عزیزی، ۱۳۸۰) و به طور کلی می توان گفت که پایداری به معنای حفاظت به همراه حمایت و احیاء می باشد. همچنین، می توان توسعه پایدار را به عنوان فرایندی از تضمین تداوم همزمان بنیان های اقتصادی، اجتماعی و بومی زندگی بشر تعریف نمود. (Chakrabarti, 2002: 5) عرصه های تاریخی شهر مهمترین مبنا در ترسیم محورهای توسعه شهری پایدار بوده و نقطه شروع و مبدا حرکت شهر به سوی آینده ای پایدار می باشند. (Ross, Powter, 2008) در بافت های تاریخی شهرها محلاتی گاه با کالبدی فرسوده، اما روحی زنده و با نشاط در دل شهر جای گرفته اند. (تیموری، ۱۳۸۳: ۱۸) محلات تاریخی ایران دارای سیمای خاص خود می باشند که ناشی از ویژگی های خاص گره ها و فضاهای باز اجتماعی و جمعی، مسیرها و گذرهای فرعی و اصلی، نشانه های محلی، لبه های فضایی و حوزه فضایی محلات می باشد. (عادل احمدیان، ۱۳۸۷) نگرش توسعه پایدار در راستای حفظ محلات تاریخی در شهرها می باشد و پایداری محلات تاریخی را از ابعاد مختلف کالبدی، عملکردی، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و مدیریتی مورد بررسی قرار می دهند. (شریف نژاد و همکاران، ۱۳۹۰؛ عادل احمدیان، ۱۳۸۶؛ پاکزاد، ۱۳۶۹) با توجه به ویژگی های پایداری محلات، پرداختن به مرمت شهرهای تاریخی در دوره های مختلف، با توجه به شرایط اقتصادی- اجتماعی و تاریخی و با اهداف گوناگونی صورت گرفته است. (بنیادی، ۱۳۹۱: ۶۷) از قرن نوزدهم به بعد مرمت بناها و مجموعه های تاریخی مورد توجه قرار گرفت و به تدریج در این زمینه اصول و دستورالعمل های مدونی تهیه شد تا بدین ترتیب آثار تاریخی جوامع مختلف بشری مورد حفاظت و نگاهداری قرار بگیرند. (عالی، تاجیک، ۱۳۸۷: ۸۵) در این زمینه منشورها و قطع نامه های زیادی نگاشته شده است و روشهای مختلف حفاظتی در مکاتب مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. لیکن توجه به این نکته دارای اهمیت است که هر یک از رویکردهای پیشنهاد شده باید با توجه به شرایط ویژه بافت مورد استفاده قرار گیرد.